

УДК 338.74

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2020-5.27>

Білах І. Б.

здобувач

Міжнародного науково-технічного університету
імені академіка Юрія Бугая

ВЛАСТИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У ВИДАВНИЧІЙ ГАЛУЗІ З ПОЗИЦІЇ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ

У статті розглянуто властивості, які впливають на формування механізму економічної безпеки видавничої галузі. Концептуальною основою процесу формування механізму економічної безпеки у видавничій галузі є принципи, склад яких у системі управління достатньо великий. Тому, обґрунтування конкретної парадигми як сучасного наукового напрямку координації в умовах трансформації, міжнародної інтеграції та транзитивності, що впливає на економічну безпеку видавничої галузі потребує застосування парадигми координації та регулювання внутрішньогалузевої господарської діяльності. Досліджено економічну безпеку у видавничій галузі як систему, поряд з притаманними їй принципами, враховуючи особливість, яка полягає у різноманітті властивостей. У статті проаналізовано економічну безпеку у видавничій галузі як систему, поряд з притаманними їй принципами, та виділено особливість, яка полягає у різноманітті властивостей, а саме: стійкість, адаптивність, здатність до саморозвитку, інертність, керованість, кумулятивність, незалежність, суперечливість, цілеспрямованість.

Ключові слова: економічна безпека, видавнича галузь, системний підхід, макроекономічне середовище, внутрішньогалузева система.

PROPERTIES OF ECONOMIC SECURITY IN THE PUBLISHING INDUSTRY FROM THE POSITION OF A SYSTEMATIC APPROACH

Bilakh Ivan

International Scientific and Technical University
named after Academician Yuri Bugay

The article considers the properties that affect the formation of the mechanism of economic security of the publishing industry. The conceptual basis of the process of forming the mechanism of economic security in the publishing industry are the principles, the composition of which in the management system is quite large. Therefore, the substantiation of a specific paradigm as a modern scientific direction of coordination in terms of transformation, international integration and transitivity, which affects the economic security of the publishing industry requires the application of the paradigm of coordination and regulation of intra-industry economic activity. The economic security in the publishing industry as a system is studied, along with its inherent principles, taking into account the peculiarity, which lies in the variety of properties. The article analyzes economic security in the publishing industry as a system, along with its inherent principles, and highlights a feature that consists in a variety of properties, namely: stability, adaptability, ability to self-development, inertia, manageability, cumulative, independence, inconsistency, purposefulness. Note that in the publishing industry, businesses cannot only focus on established paradigms to protect their own economic security. This is because with the development of economic management strategy of the entity has increased complexity, increased the number and transformed the process of implementing threats in the appropriate environment. Publishers cannot be considered a closed socio-economic system, therefore, all negative and positive phenomena, processes and actions have a direct or indirect impact on the economic security of the entity. Simultaneous application of conservatism and variability contributes to the stability of the economic system in time, where the conservative component preserves the fundamental structure of the system, and the variable provides operational or tactical response, adaptation to changing conditions of internal and external environment. In today's conditions, the readiness and unpreparedness of the economic security management system in the intra-industry environment for the manifestations of negative phenomena and destabilizing factors of rapid direction and with the stochastic consequences of their activities becomes especially important.

Keywords: economic security, publishing industry, system approach, macroeconomic environment, intra-industry system.

Постановка проблеми. Досліджуючи економічну безпеку у видавничій галузі як систему, поряд з притаманними їй принципами, треба виділити особливість, яка полягає у різноманітті властивостей, а саме:

- стійкість;
- адаптивність;
- здатність до саморозвитку;
- інертність;

- керованість;
- кумулятивність;
- незалежність;
- суперечливість;
- цілеспрямованість.

Погодимося, що базовими аспектами системи є:

- сукупність різних елементів, які є складовими системи;

– взаємозв'язок між визначеними елементами системи;

– наявність головної цілі, яка є початком системи та визначає взаємодію між взаємопов'язаними елементами [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади економічної безпеки досліджувала значна кількість науковців. Свій науковий внесок у розвиток теорії економічної безпеки, організації системи регулювання й управління економічною безпекою, методів та засобів взаємодії з іншими складниками безпеки забезпечили: Л. Абалкін, О. Барановський, І. Бланк, Л. Біркен, І. Білько, М. Білик, Т. Васильців, О. Головченко, Е. Гудвін, В. Геєць, О. Грунін, К. Девіс, І. Заблодська, Т. Качалова, А. Козаченко, Т. Лоурі, А. Ляшенко, Б. Мізюк, В. Мунтіян, А. Петрушко, В. Пономарьов, Ю. Сафонов, В. Сенчагов, В. Шликов, Й. Шумпетер, В. Шуршин, Л. Шемаєва, О. Шнико та ін.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування та аналіз властивостей економічної безпеки у видавничій галузі з позиції системного підходу. Проаналізувати економічну безпеку у видавничій галузі як систему, поряд з притаманними їй принципами, та виділити особливості, яка полягає у різноманітності властивостей, а саме: стійкість, адаптивність, здатність до саморозвитку, інертність, керованість, кумулятивність, незалежність, суперечливість, цілеспрямованість.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стійкість у внутрішньогалузевому середовищі як властивість системи можна розглянути з різних точок зору. Наприклад, здатність певного явища в своєму русі мати можливість повертатися у початковий стан після змін, які обумовлені впливом зовнішніх факторів – характеризує стійкість з позиції кібернетики. З позиції системи як соціально-економічного явища стійкість зароджується в результаті впорядкованості складових компонентів, а також зосередження зусиль суб'єктів видавничої галузі на чітко визначених напрямках діяльності та збільшенні кількості витрачених ресурсів.

Поняття стійкості є фундаментальним, оскільки без нього не можливо визначити економічну безпеку у внутрішньогалузевому середовищі, забезпечити динамічне економічне зростання й прогресивного розвитку у видавничій галузі.

Економічна внутрішньогалузева система у видавничій галузі в цілому має суттєвий потенціал стійкості, який полягає в наступному:

- надійність і міцність елементів системи;
- симетрія в побудові горизонтальних і вертикальних зв'язків у внутрішньогалузевому середовищі;
- здатність переносити внутрішні навантаження;
- здатність витримувати зовнішні впливи.

Видавнича галузь може бути охарактеризована як стійка при наявності певних умов, а саме:

- наявність позитивного потенціалу системної рівноваги у внутрішньогалузевому середовищі;
- ефективність видавничої галузі не погіршується в результаті впливу зовнішніх і внутрішніх факторів (викликів, загроз);
- внутрішньогалузеві системні якості не змінюються в негативну сторону;
- структуроутворюючі елементи не виходять за межі встановлених параметрів, тобто перебувають в межах допустимих величин.

Стійкість у внутрішньогалузевому середовищі визначається його здатністю до саморегуляції і самодостатності. Більш високий рівень потенціалу стійкості призводить до підвищення можливості компенсації відхилень від оптимального стану за допомогою ринкового механізму під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів.

Стан економічної стійкості у внутрішньогалузевому середовищі не є статичним, внаслідок оновлень, які забезпечуються поєднанням нестійких рівноваг між системо руйнівними та системоутворюючими тенденціями всередині даної системи. Розвиток системи стійкості у видавничій галузі може відбуватися за наступними напрямками:

- відновлення досягнутої раніше системної внутрішньогалузевої стійкості;
- формування нової стійкості системи;
- повне руйнування системи.

Такі сценарії розвитку даного явища у внутрішньогалузевому середовищі свідчать, що даний вид економічної безпеки у видавничій галузі є складнопрогнозованим. Але, спираючись на правила синергетики, можна стверджувати, що при проходженні в процесі розвитку декількох точок біфуркації, система наближається до рубезу, розмежовує порядок від хаосу. У теорії самозорганізованої критичності, яку запропонували Пер Бак, Чао Танг та Візенфельд, доведено, що будь-яка розвинена система неминує знаходитися між стійкістю і хаосом, тому подальший ефективний розвиток такої системи можливий тільки за умови цілеспрямованого управління. Таким чином, у видавничій галузі таким управлінням має виступати інституційне регулювання процесів забезпечення його економічної безпеки, основною метою якого буде розвиток сталого стану та внутрішньогалузева превенція хаотичних процесів.

У науковій літературі відокремлені наступні підходи, які характеризують економічну стійкість:

– перший підхід передбачає застосування категорії «steady state» – стійкий стан, стан стаціонарної стійкості, який був обґрунтований американським економістом Робертом Мертоном Солоу і відображає умови динамічної рівноваги економічної системи. У свою чергу, стійкість характеризує процес у господарському середовищі, який пов'язаний із рівновагою та не є тотожний їй;

– другий підхід, який дотримується більшість науковців, у тому числі, В. Дергачова, С. Масленников, Ю. Сафонов та ін., характеризує стійкість з урахуванням мікрорівня та економічну стійкість суб'єктів господарювання ототожнюють з їх фінансовим станом;

– третій підхід дослідження стійкості економічної системи враховує положення концепції стійкого розвитку – «sustainable development» (А. Деркач, Ю. Мельник, О. Головченко та ін.);

– четвертий підхід характеризує стійкість з позиції економічного зростання (С. Кузнец, Й. Шумпетер, Р. Харррод, Ф. Котлер, Д. Морріс та ін.).

Економічне зростання – є «довгостроковим збільшенням здатності господарства забезпечувати все більш різноманітні потреби суспільства за допомогою все більш ефективних технологій і відповідних їм інституціональних й ідеологічних змін», вважав американський нобелівський лауреат Саймон Смит Кузнец (1971 р.).

Таким чином, в основу економічного зростання у внутрішньогалузевому середовищі повинен ставитися не процес виробництва, а виробнича здатність суб'єкта видавничої галузі, що відображає його можливість здійснювати діяльність у відповідних умовах економічного розвитку на галузевому ринку.

Основні ознаки економічного зростання, які впливають на економічну безпеку видавничої галузі:

- тривале динамічне зростання у внутрішньогалузевому середовищі;
- здатність суб'єктів видавничої галузі задовольняти все більш широке коло потреб споживачів;
- основою зростання є інноваційна діяльність у внутрішньогалузевому середовищі;
- трансформаційні процеси в системі інституційної, ідеологічної та поведінкової спрямованості, які підтримують впровадження закладеного у нових технологіях потенціалу внутрішньогалузевого економічного зростання.

Й. Шумпетер обґрунтував, що «економічне зростання – це основний імпульс, який приводить капіталістичний механізм у рух і підтримує його поступ, походить від нових споживчих благ, нових методів виробництва і транспортування товарів, нових ринків і нових форм економічної організації, які створюють капіталістичні господарюючі суб'єкти [10].

У межах відтворювального підходу, на нашу думку, економічне зростання у видавничій галузі – це цілеспрямовані стратегічні зміни реального обсягу результатів діяльності суб'єктів видавничої галузі, які взаємопов'язані з розвитком внутрішньогалузевих продуктивних сил у майбутніх періодах, що сприятиме економічній безпеці у галузевому середовищі.

Економічна безпека у видавничій галузі повинна досягатися за допомогою стійкості галузевого ринку, яка утворюється як у результаті інституційних заходів захисту, так і в процесі самозахисту, який продукується високим рівнем виробництва, підвищення м'якості та конкурентоспроможності результатів операційної діяльності суб'єктів господарювання.

Криза в системі економічної безпеки у видавничій галузі виникає в результаті наступних явищ:

- посилення впливу зовнішніх факторів впливів;
- накопичення внутрішньогалузевих напружень;
- розвитку внутрішньогалузевих структурних системних змін.

Тому, як наслідок, можлива зміна стану системи від безпечного до небезпечного. При настанні таких наслідків для збереження системи необхідно зосередити внутрішньогалузеві резерви. Також необхідно пам'ятати, що система може втратити стійкість за умови погіршення основних її індикаторів господарської діяльності.

Наступною властивістю економічної безпеки у видавничій галузі є адаптивність. Адаптивність – це характеристика діяльності суб'єкта господарювання, яка візуалізує, здібність його економічної системи до самозбереження, пристосування, трансформації та пристосування у відповідних умовах.

Адаптація внутрішньогалузевої економічної системи – це інтегральна властивість, яка полягає в пристосуванні у багатоаспектності до внутрішньогосподарських, мезоекономічних і макроекономічних змін, які виражаються в економічних стосунках, що відбуваються у видавничій галузі.

Для розуміння сутності адаптивності як властивості внутрішньогалузевої економічної системи, її треба досліджувати з позиції відповідного наукового спрямування. Наприклад, з точки зору системи як соціально-економічного явища, адаптивність, як властивість, виявляється в результаті прагнення до ефективного задоволення потреб відповідних суб'єктів шляхом самоорганізації та налагодження власного структурно-функціонального складу. У біології, реакцією системи на зовнішні загрози є морфологічна та функціональна перебудова, яка дозволяє зберегти популяцію та збільшити її в умовах зміни природного середовища.

Таким чином, адаптивність – це здатність системи відповідного суб'єкта пристосовуватися до різних умов внутрішнього та зовнішнього середовища. Під пристосовуваністю слід мати на увазі здатність системи економічної безпеки у видавничій галузі за допомогою самоорганізації своєї структури, функціональності, складових елементів, власних властивостей найбільш цілеспрямовано, повно й ефективно захищатися від загроз будь-якого характеру, а також розвиватися в непередбачуваному середовищі. Тому, чим швидше та злагоджено всі підсистеми у внутрішньогалузевому середовищі будуть приведені у робочий стан, тим вище буде адаптаційний потенціал економічної системи видавничої галузі та її суб'єктів господарювання.

Згідно синергії консервативності та мінливості галузева відкрита система має два типи підсистем:

1) орієнтована на збереження раніше розвинутої структури і функціональних особливостей внутрішньогалузевої системи;

2) орієнтована на зміни у внутрішньогалузевій системі, утворення оновленої структури і методів її функціонування, які обумовлюються пристосуванням до змін у відповідному середовищі.

Одночасне застосування консервативності та мінливості сприяє стійкості економічної системи в часі, де консервативна складова зберігає фундаментальну структуру системи, а мінлива забезпечує оперативне або тактичне реагування, адаптацію до мінливих умов внутрішнього та зовнішнього середовища.

Відмітимо, що у видавничій галузі суб'єкти господарювання не можуть тільки орієнтуватися на установлені парадигми захисту власної економічної безпеки. Це пов'язано з тим, що разом з розвитком стратегії управління економічною безпекою суб'єкта господарювання зростає складність, збільшилась кількість і трансформувалася процес реалізації загроз у відповідному середовищі. Суб'єкти видавничої галузі не можуть вважатися закритою соціально-економічною системою, тому, всі негативні та позитивні явища, процеси та дії, чинять прямиий чи опосередкований вплив на економічну безпеку суб'єкта господарювання.

В умовах сьогодення, особливе значення набуває готовність та неготовність системи управління економічною безпекою у внутрішньогалузевому середовищі до проявів негативних явищ і дестабілізуючих чинників стрімкого спрямування та зі стохастичними наслідками їх діяльності.

На нашу думку, для більш точної характеристики механізмів внутрішньогалузевої протидії проявам негативних явищ і дестабілізуючих чинників стрімкого спрямування зі стохастичними наслідками їх діяльності варто враховувати реактивну й інертну власти-

вість системи економічної безпеки у внутрішньогалузевому середовищі.

Інертність для соціально-економічних систем є загальною властивістю. Для сфери управління, інерція обумовлена властивостями її основного суб'єкта – індивіда, якому притаманний певний консерватизм або небажання рухливості та змін. Інертність у національному суспільстві полягає в небажанні змін традицій, звичаїв, засад, правил і психології поведінки.

Необхідно відмітити, що базовою ознакою інертності системи економічної безпеки у видавничій галузі є час, який встановлює терміни та швидкість, за якими економічна система повертається до запланованого та стійкого стану. Для кожної окремої економічної системи у внутрішньогалузевому середовищі інерційні сили будуть відрізнятися своєю неповторністю й індивідуальністю.

Таким чином, інертність системи економічної безпеки у видавничій галузі – це процес бездіяльності та безвихідності цієї системи в момент негативного впливу ендогенних та екзогенних факторів, які впливають на структурно-функціональне середовище відповідного суб'єкта. Інертність в системі економічної безпеки у видавничій галузі може привести до негативних наслідків у внутрішньогалузевому середовищі.

Реактивність системи економічної безпеки у видавничій галузі є станом, за якого досягається її готовність протидіяти негативному впливу зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування, який утворився внаслідок непередбачуваних змін і трансформацій.

Основні ознаки готовності, які повинні бути притаманні будь-якому суб'єкту системи економічної безпеки у видавничій галузі в момент різкого негативного впливу факторів на функціональне середовища:

- вміння ефективно прогнозувати зміни у внутрішньогалузевому середовищі;
- наявність стійких внутрішньогосподарських зв'язків між суб'єктами галузі;
- наявність відповідного соціально-економічного потенціалу;
- компетентний підхід у забезпеченні економічної безпеки суб'єкта;
- високий рівень фінансової грамотності у персоналу суб'єкта господарювання;
- існування у персоналу належної мотивації захисту та розвитку суб'єкта;
- відсутність будь-яких конфліктів між структурно-функціональними сегментами суб'єкта;
- прагматична орієнтація в особливостях системи антикризового управління для можливості його застосування в разі стрімкого кризового розвитку у внутрішньогалузевому середовищі;
- ефективне вміння працювати в команді та взаємодіяти з аутсорсерами за необхідності;
- наявність аналітичних здібностей у персоналу розпізнавати проблеми у непомітних відхиленнях внутрішньогалузевих індикаторів.

Таким чином, реактивність системи економічної безпеки у видавничій галузі позиціонується динамічністю реагування суб'єкта на зміни середовища існування та готовності його до певної реакції, яка виникає під час дії різноманітних ендогенних та екзогенних факторів.

Кумулятивна властивість системи економічної безпеки – це означає здатність до накопичення внутрішніх

і зовнішніх загроз та їх цілеспрямований деструктивний вплив на ослаблення елементів економічної системи. Кумулятивність загроз завжди супроводжується резонансним ефектом, який фокусується на швидкому й одночасному збільшенні амплітуди викликаних коливань у відповідному господарському середовищі. Відмітимо, що амплітуда, яка з'являється в результаті коливань, може досягати граничних параметрів і навіть перевищувати їх, тим самим знищуючи економічну систему. Кумулятивність загроз системи економічної безпеки у видавничій галузі виражається в наступних ситуаціях, що відрізняються за рівнем і ступенем небезпеки для системи:

- негативні процеси у внутрішньогалузевому середовищі;
- критичне становище суб'єкта господарювання;
- криза у внутрішньогалузевому середовищі;
- катастрофічні зміни, що призводять до знищення функціонуючої системи в галузі.

Погодилося, що кумулятивний і синергетичний погляди на розвиток економічної системи не тільки не суперечать, але і доповнюють один одного. Постійний компроміс між цими підходами реалізується за допомогою структурних змін, посилення нерівноваги та виходом системи на новий рівень розвитку. Якісний скачок в розвиток суб'єкта приводить до досягнення кумулятивного ефекту і є моментом відновлення життєвого його циклу [11].

Синергетичну парадигму розвитку економічної системи можна стисло охарактеризувати трьома ключовими аспектами:

- нелінійність розвитку економічної системи;
- мультिवаріантність розвитку, коли економічна система проходить через безліч точок біфуркації, у кожній з яких відбувається зміна траєкторії її розвитку;
- здібність економічної системи до якісного розвитку, тобто накопичені незначні обурення в економічній системі викликають якісний перехід з одного рівня на інший.

Наступний компонент властивостей системи економічної безпеки є незалежність. Незалежність, як характеристика системи економічної безпеки у видавничій галузі, зводиться до наступних факторів:

- здійснення контролю за раціональним використанням галузевих ресурсів;
- налагодження внутрішньогалузевих відносин та рівноправності в обміні інноваціями;
- доступ на міжнародні ринки видавничої продукції (послуг);
- можливість забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів видавничої галузі за допомогою підвищення його інноваційної складової.

Незалежність суб'єкта визначається наявністю наступних чинників:

- виробничих ресурсів;
- виробничих можливостей;
- трудових ресурсів;
- інноваційної привабливості та активності;
- зацікавленості власників суб'єкта.

Наступною властивістю системи економічної безпеки у видавничій галузі є її здатність до саморозвитку. Еволюція та саморозвиток економічної системи здійснюється через періодичну зміну технологій та відповідних структурно-функціональних трансформацій у господарському середовищі. Саме ці зміни визначають

циклічний характер соціально-економічної еволюції у відповідному просторі.

Саморозвиток економічної системи видавничої галузі фокусується на наступних аспектах:

- дозволяє чинити опір будь-яким загрозам внутрішньогалузевого середовища;
- надає можливість адаптуватися до змін у відповідному споживчому середовищі;
- забезпечує виживання у макроекономічному середовищі.

Процес саморозвитку в економічній системі, як правило, проходить у відповідності з тріадою Дарвіна, а саме:

- спроможність до змін економічної системи галузі;
- спадковість економічної системи;
- природний відбір.

Здатність саморозвитку видавничої галузі проявляється в наступному:

- створення сприятливого внутрішньогалузевого інвестиційного клімату;
- розвиток інноваційної складової у внутрішньогалузевому господарському середовищі;
- розвиток наукомістких і високотехнологічних виробництв у видавничій галузі;
- розвиток галузевого людського капіталу;
- цілеспрямоване планування зростання соціально-економічної системи видавничої галузі.

Саморозвиток системи економічної безпеки видавничої галузі – це послідовний, еволюційний і цілеспрямований процес, який описується залежностями, які близькі до лінійних. Відмітимо, якщо економічна система здатна до стійкого саморозвитку, треба говорити про значний рівень забезпечення її безпеки.

Механізм саморозвитку економічної системи відбувається за алгоритмом стохастичного пошуку, що органічно притаманне природі на всіх її рівнях.

У макроекономічному середовищі еволюційний процес відбувається шляхом чергування повільної стадії розвитку певної системи та стадії стрибкової зміни форми її організації. Ця зміна відбувається через проходження стану біфуркації (катастрофи) системи, коли наявні зв'язки та взаємозалежності елементів системи слабшають та генерується відносно безладдя. Потім система в процесі самоорганізації набуває нової, ефективнішої форми організації, що у свою чергу надає позитивні результати [12].

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, дослідження показали, що основною властивістю, яка впливає на формування механізму економічної безпеки видавничої галузі є її імовірнісний характер. Імовірність полягає в невизначеності та невпевненості окремих непередбачених факторів, які можуть грати ключову роль для існування і розвитку економічної системи або її окремих сегментів. Тому, виходячи з цієї обставини, прогнозування економічної безпеки у видавничій галузі тільки на основі минулих і сучасних індикаторів достатньо складно. Дане явище, що виявляється в невизначеності розвитку внутрішньогалузевого ринку видавничої галузі, носить об'єктивний характер і характеризує особливості внутрішньогалузевої економічної системи.

Концептуальною основою процесу формування механізму економічної безпеки у видавничій галузі є принципи, склад яких у системі управління достатньо великий. Тому, обґрунтування конкретної парадигми як сучасного наукового напряму координації в умовах трансформації, міжнародної інтеграції та транзитивності, що впливає на економічну безпеку видавничої галузі потребує застосування парадигми координації та регулювання внутрішньогалузевої господарської діяльності.

Список використаних джерел:

1. Морщавка Ю.О. Забезпечення стратегії розвитку видавничої галузі національної економіки : дисерт. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.03. Львів, 2019. 238 с.
2. Петрушко А.В. Забезпечення економічної безпеки національної економіки в умовах глобалізації : дисерт. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.03. Одеса, 2021. 228 с.
3. Качала Т.М. Сутність економічної безпеки як основи сталого розвитку економічної системи. *Сучасні перспективи розвитку системи економічної безпеки держави та суб'єктів господарювання* : Монографія / за ред. проф. Мігус І.П. Черкаси : ТОВ «Макалут». Черкаси, 2012. С. 27–39.
4. Ткачова Н.М. Механізми державного регулювання регіональної економічної безпеки : Монографія. Донецьк : ВІК, ДонГУУ. 2009. 284 с.
5. Шнипко О.С. Економічна безпека багаторівневих систем: регіональний аспект. Київ : Генеза, 2006. 288 с.
6. Bak P., Tang C., Wiesenfeld K. Self-Organized Criticality: An Explanation of $1/f$ Noise. *Physical Review Letters*. 1987. P. 381–384. doi:10.1103/PhysRevLett.59.381.
7. Robert Merton Solow. A Contribution to the Theory of Economic Growth//Quarterly Journal of Economics. The Quarterly Journal of Economics. Vol. 70, No. 1 (Feb., 1956), pp. 65–94.
8. Шумпетер Й.А. Капіталізм, соціалізм и демократія. Пер. с англ.; Предисл. и общ. ред. В.С. Автономова. Москва : Экономика, 1995. 540 с.
9. Касьянова Н.В. Концепція формування кумулятивної стратегії розвитку підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 4, Т. 2. С. 78–82.
10. Яковенко Р.В. Основи саморозвитку економіки держави. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7363/1/271pdf.PDF>.

References:

1. Morshchavka Yu.O. (2019) Zabezpechennia stratehii rozvytku vydavnychoi haluzi natsionalnoi ekonomiky [Ensuring the development strategy of the publishing industry of the national economy]. Dissertation. Specialization 08.00.03. Lviv, 238 p.

2. Petrushko A.V. (2021) Zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky natsionalnoi ekonomiky v umovakh hlobalizatsii [Ensuring the economic security of the national economy in the context of globalization]. Dissertation. Specialization 08.00.03. Odessa, 228 p.
3. Kachala T.M. (2012) Sutnist ekonomichnoi bezpeky yak osnovy staloho rozvytku ekonomichnoi systemy. Suchasni perspektyvy rozvytku systemy ekonomichnoi bezpeky derzhavy ta subiektiv hospodariuvannia [The essence of economic security as a basis for sustainable development of the economic system. Modern prospects for the development of the system of economic security of the state and economic entities]. Monograph, ed. prof. Migus I.P. Cherkasy: Makalut LLC, pp. 27–39.
4. Tkachova N.M. (2009) Mekhanizmy derzhavnogo rehuliuвання rehionalnoi ekonomichnoi bezpeky [Mechanisms of state regulation of regional economic security]. Monograph. Donetsk: VIK, DonSUU. 284 p.
5. Shnytko O.S. (2006) Ekonomichna bezpeka bahatorivnevnykh system: rehionalnyi aspekt [Economic security of multilevel systems: regional aspect]. Kyiv: Genesis, 288 p.
6. Bak P., Tang C., Wiesenfeld K. (1987) Self-Organized Criticality: An Explanation of 1/f Noise. *Physical Review Letters*, pp. 381–384. doi:10.1103/PhysRevLett.59.381.
7. Robert Merton Solow (1956) A Contribution to the Theory of Economic Growth//Quarterly Journal of Economics. *The Quarterly Journal of Economics*, vol. 70, No. 1 (Feb., 1956), pp. 65–94.
8. Shumpeter Y.A. (1995) Kapytalyzm, sotsyalyzm y demokratsiia [Capitalism, socialism and democracy]. Ed. V.S. Autonomous. Moscow: Ekonomika, 540 p.
9. Kasianova N.V. (2009) Kontseptsiiia formuvannia kumuliatyvnoi stratehii rozvytku pidpriemstva [The concept of forming a cumulative enterprise development strategy]. *Bulletin of Khmelnytsky National University*, no. 4, t. 2, pp. 78–82.
10. Yakovenko R.V. Osnovy samorozvytku ekonomiky derzhavy [Fundamentals of self-development of the state economy]. Available at: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7363/1/271pdf.PDF>.

E-mail: billivan@gmail.com